

УДК 37.09:001

ОСНОВНІ ФОРМИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

О.Г.Коник

***Анотація.** У статті розглянуто основні форми науково-методичної роботи в загальноосвітній школі на сучасному етапі розвитку освіти (індивідуальні, групові та масові); проаналізовано особливості їх організації та взаємодії.*

***Ключові слова:** науково-методична робота, форми науково-методичної роботи, професійна діяльність.*

***Анготация.** В статье рассмотрены основные формы научно-методической работы в общеобразовательной школе на современном этапе развития образования (индивидуальные, групповые и массовые); проанализированы особенности их организации и взаимодействия.*

***Ключевые слова:** научно-методическая работа, формы научно-методической работы, профессиональная деятельность.*

***Summary.** In article the basic forms of scientifically-methodical work in a comprehensive school on the present stage of educational progress (individual, group and mass) are considered; the features of their organization and interaction are analyzed.*

***Key words:** scientifically-methodical work, forms of scientifically-methodical work, professional work.*

Постановка проблеми. В ХХІ столітті відбувається зміна освітньої парадигми: пропонуються варіативні педагогічні технології, нові сучасні педагогічні концепції та ідеї. Зміст освіти насичується різноманітними освітніми програмами, що сприяють розвитку в учнів умінь і здібностей оперувати інформацією, творчо розв'язувати поставлені завдання. Особливістю навчального процесу стає орієнтація на особистісно-орієнтоване навчання, становлення й розвиток духовно-моральної сфери людини. Ціннісним орієнтиром в освіті все більш стає особистість учня, його здатність до самостійної діяльності зі збору, обробки та аналізу інформації, вміння приймати рішення й застосовувати отримані знання в житті. Іншими стають і завдання вчителя – не навчити, а спонукати, не оцінити, а проаналізувати. Зростає роль науки у створенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного знання. У цих умовах особливо актуального значення набуває розвиток професійної майстерності вчителя, його творчих здібностей, що дозволяють ефективно здійснювати методичну діяльність у педагогічних умовах, що постійно змінюються.

Аналіз досліджень і публікацій. Необхідність змістових та організаційних змін у системі науково-методичної роботи навчальних закладів освіти, відповідно до вимог розвитку українського суспільства й національної школи, привела до активізації наукових педагогічних досліджень, спрямованих на пошук шляхів її вдосконалення. Методична і науково-методична робота завжди була предметом уваги вчених і педагогів-практиків. Питання змісту, функцій та організації науково-методичної роботи знайшли відображення в працях Т.Гриценко, Р.Гуревич, Г.Данилової, Н.Дудніченко, А.Єрмоли, Н.Житнік, А.Зубка, Н.Комаренко, А.Литвина, С.Мартиненко, Н.Михайловської, О.Остапчук, В.Семенюка, О.Сидоренко, В.Стельмашенка, Л.Сушенцевої. У науковій літературі науково-методична робота розглядається у різних аспектах, зокрема як: форма вивчення й впровадження досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду (Т.Бесіда, В.Бондар, Я.Коломинський, М.Красовицький, О.Патрушева, О.Ярошенко); компонент організаційної структури управління освітнім процесом і його контролю (Ю.Гільбух, М.Дробноход, Ю.Конаржевський, Є.Мехацька, О.Моїсєєв, М.Плахова, М.Поташник, І.Раченко, П.Худоминський, Т.Шамова); спеціально організована діяльність педагогічного колективу (Н.Волкова); цілісна педагогічна система взаємопов'язаних дій і заходів, що зумовлюють підвищення професійно-педагогічної майстерності вчителів і досягнення оптимальних результатів навчально-виховного процесу (О.Сидоренко).

Метою статті є виявлення та аналіз основних форм науково-методичної роботи в середній загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні підходи до методичної діяльності вчителя середньої загальноосвітньої школи виявляються в актуалізації продуктивного використання методів, форм і

змісту методичної роботи, активної участі в інноваційній діяльності та творчих проектах, здатності розробляти й упроваджувати нові освітні програми та педагогічні технології. Найважливішими завданнями науково-методичної роботи сьогодні є: доведення до педагогів інформації про результати наукових досліджень в галузі педагогіки, психології, теорії викладання предмету; ознайомлення педагогів і застосування методів навчально-виховної роботи; надання кваліфікованої допомоги педагогам в удосконаленні їх профпідготовки.

Сучасній загальноосвітній школі й особливо навчальним закладам нового типу властиві такі форми наукової роботи, як проведення експериментальних досліджень на широкій основі; засвоєння інновацій, наближених до досвіду тієї чи іншої школи; розробка довгострокових дослідно-експериментальних проєктів.

Науково-методична робота як цілісна динамічна система складається з двох підструктур – навчально-методичної і науково-дослідницької, які тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені. Навчально-методична підструктура спрямована на підвищення професійно-педагогічної культури педагогів і комплексне методичне забезпечення навчально-виховного процесу; науково-дослідницька – стимулює процес створення й упровадження нових педагогічних ідей, технологій навчання і виховання, забезпечує експериментальну перевірку їх ефективності [1].

У сучасному загальноосвітньому навчальному закладі в системі науково-методичної роботи розв'язуються такі основні завдання: поглиблення філософсько-педагогічних знань, що сприяють розбудові й оновленню української загальноосвітньої школи; підвищення рівня теоретичної (предметної) і психолого-педагогічної підготовки; організація роботи щодо вивчення нових освітніх програм, навчальних планів, освітніх державних стандартів; систематичне вивчення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду, впровадження досягнень педагогічної науки; збагачення новими педагогічними технологіями, формами й методами навчання та виховання; організація діяльності єдиних дослідницьких колективів, що об'єднують дослідників-педагогів, учнів та вчених; підвищення загального рівня професійно-педагогічної культури, надання допомоги в розвитку якостей і властивостей особистості, необхідних для сучасного педагога. Зміст науково-методичної роботи визначається метою (завданнями) науково-методичної роботи, а також завданнями, що випливають із аналізу результатів діяльності педагогічного колективу, окремих педагогів [4].

У загальноосвітній школі склалася певна система науково-методичної роботи з педагогами, до складу якої входять індивідуальні, групові та масові форми, що взаємодіють, доповнюють одна одну. Під індивідуальною науково-методичною роботою розуміють цілеспрямовану, планомірну та систематичну роботу педагога над удосконаленням теоретичної та практичної підготовки. Найважливішою індивідуальною формою науково-методичної роботи є самоосвіта педагогів (самостійно надбані знання з урахуванням особистих інтересів і об'єктивних потреб загальноосвітньої школи, одержані з різних джерел додатково до тих, що отримані в базових навчальних закладах).

До найважливіших завдань самостійної роботи учителя можуть бути віднесені: вивчення нових програм і підручників; самостійне засвоєння нових технологій навчально-виховного процесу; оволодіння методологією і методикою педагогічного дослідження; активна участь у роботі науково-методичних семінарів і методичних об'єднань, різних творчих груп; підготовка методичних розробок; систематичне вивчення передового педагогічного досвіду [2; 6].

Результати самоосвіти вчитель репрезентує на кожному її етапі, беручи участь у семінарах, доповідаючи на засіданнях методичного об'єднання, кафедри, педагогічних читаннях, науково-практичних конференціях. Одним із найважливіших видів самостійної діяльності педагога є його індивідуальна робота над шкільною науково-методичною темою (проблемою), у процесі якої вчитель вивчає джерела науково-методичної інформації, досвід педагогів-новаторів, аналізує власну педагогічну діяльність із метою подолання недоліків у ній або удосконалення сильних сторін діяльності, теоретичного узагальнення й осмислення власного досвіду.

Групові форми науково-методичної роботи об'єднують педагогів за інтересами, в них створюються оптимальні умови для обміну досвідом роботи, для творчих дискусій, виконання практичних завдань. До групових форм належать: методичні об'єднання й кафедри, школи передового педагогічного досвіду, проблемні, ініціативні групи. Найбільш поширеною групою формою науково-методичної роботи є методичні об'єднання або кафедри педагогів. Організуються вони за територіальною ознакою (шкільні, міжшкільні, кущові, районні), за типами шкіл, навчальними предметами, їх циклами. У школах методичні об'єднання створюються за наявності трьох і більше вчителів однієї спеціальності. Якщо в одній школі менше трьох учителів –

утворюються міжшкільні методичні об'єднання. Керують методичними об'єднаннями надзвичайно компетентні, авторитетні вчителі – методисти чи старші вчителі.

До змісту роботи методичних об'єднань входять питання підвищення рівня навчально-виховної роботи і якості знань учнів; обговорення методик викладання, що використовуються різними учителями; впровадження передового педагогічного досвіду і досягнень педагогічної науки; розробка шляхів впровадження інновацій; обговорення найважливіших розділів і тем нових програм та підручників; організація позакласної роботи з учнями в позаурочний час (проведення олімпіад, конкурсів, аукціонів знань, громадських оглядів знань тощо); професійна допомога молодим учителям; вироблення єдиної позиції викладання предмета. Методичні об'єднання готують тематику й види творчих контрольних робіт для перевірки знань учнів, систематично проводять зрізи знань учнів із основних розділів програм у різних класах, обговорюють результати контрольних робіт із метою надання своєчасної допомоги учителю й учням [5].

Основними формами роботи методичних об'єднань можуть бути: заслуховування й обговорення доповідей із актуальних питань, огляд новітньої наукової та педагогічної літератури, обговорення цікавих публікацій; проведення відкритих уроків, практичних занять (розв'язування завдань, виконання лабораторних робіт, використання технічних засобів тощо); організація консультацій; заслуховування звітів учителів, вихователів, класних керівників; участь в атестації вчителів; участь у вивченні, узагальненні та впровадженні педагогічного досвіду; вивчення, проведення контрольних зрізів успішності та якості знань учнів; прийняття рішень про моральне та матеріальне стимулювання вчителів, вихователів, класних керівників тощо.

На початку 90-х років виникла нова форма організації науково-методичної роботи з педагогами – кафедри. Завідувачів кафедр обирають із числа високодосвідчених учителів. Кафедра розподіляє обов'язки між учителями, встановлює порядок науково-методичних досліджень, планує та здійснює фахову перепідготовку, забезпечує зростання професійної майстерності.

Кафедри ведуть організаційно-методичну та науково-дослідну роботу з учителями відповідного предмета, залучають педагогів до створення й освоєння нових технологій навчання та виховання, удосконалення навчально-виховного процесу. Іноді на кафедрах формуються дослідницькі колективи, які об'єднують дослідників-педагогів, учнів та вчених – членів кафедр на громадських засадах.

Проблемна (інноваційна) група – форма творчої діяльності педагогів, спрямована на вивчення, узагальнення та поширення передового досвіду й запровадження у шкільну практику досягнень педагогічної науки. Члени проблемної групи вивчають науково-педагогічну літературу з проблеми, досвід, що існує, консультуються з ученими і методистами. Досягнувши високого рівня компетентності, вони розробляють рекомендації з питань впровадження в практику нових досягнень. Під керівництвом і за участю членів проблемної групи в школі формується передовий педагогічний досвід з дослідницької проблеми.

У зв'язку з тим, що правовий статус навчальних закладів із питань організації науково-дослідницької роботи збільшується, діяльність проблемних груп набуває дослідницького характеру. Вони розробляють і реалізують на практиці власні методичні знахідки, концепції. Зокрема, група виконує дослідно-експериментальну роботу відповідно до основних вимог науково-дослідної роботи: обґрунтовує проблему й тему дослідження, формулює гіпотезу, визначає основні етапи й очікувані проміжні результати, обирає методи дослідження, визначає контрольні та експериментальні класи. Така робота здебільшого здійснюється під науковим керівництвом викладачів вищих педагогічних навчальних закладів. Діяльність проблемних груп сприяє створенню в педагогічному колективі творчої атмосфери, яка благотворно впливає на інших учителів, стимулює їх до участі в проблемних групах.

Масові форми науково-методичної роботи сприяють збагаченню професійних інтересів педагогів, удосконаленню їх знань, виробленню позицій із важливих педагогічних проблем сучасності, виявленню й узагальненню найкращого педагогічного досвіду. До масових форм науково-методичної роботи належать шкільні семінари й семінари-практикуми, педагогічні читання, науково-практичні конференції, виставки тощо.

Теоретичний семінар є формою, яка забезпечує педагогам методологічну підготовку з тим, щоб сформувати у них уміння самостійно оцінювати педагогічні явища і факти. Водночас семінари сприяють вивченню сучасних педагогічних теорій, єдності теоретичної і практичної їх підготовки. Це досягається шляхом визначення конкретних конструктивних пропозицій щодо поліпшення практики навчання і виховання учнів, організації самоосвіти педагогів.

Семінари-практикуми – форма навчання учителів, класних керівників, вихователів, змістом якої є спостереження й аналіз відкритих уроків, інших форм навчальної роботи; спостереження і аналіз проведеної колективної творчої справи, розв’язання педагогічних ситуацій і завдань. У процесі практикуму педагоги опановують методикку спостереження уроку чи виховної справи, вчать проводити їх системний аналіз. Протягом останніх десятиріч особливо активізуються практичні заняття у вигляді ділових, рольових ігор, організаційно-діяльнісних ігор, різного роду тренінгів. Перевага цих форм у варіативності ситуацій, що програються, моделюванні ситуацій, можливості колективного обговорення, зіткнення різних точок зору, що допомагає викоринити спрощений підхід до складних педагогічних явищ. Педагогічні читання є підсумковою формою науково-методичної роботи. Вони проводяться за підсумками роботи певного часового відрізка або у зв’язку із завершенням певного етапу роботи. У доповідях, рефератах, повідомленнях педагоги інформують колег про результати своїх пошуків із тієї чи іншої проблеми. Слухачі знайомляться з новою інформацією, співвідносять її з власними здобутками, обмінюються досвідом, розширюють свій педагогічний світогляд.

Науково-практична конференція є формою підбиття підсумків роботи педагогічного колективу над актуальною науково-методичною проблемою, а також формою виявлення й узагальнення найкращого педагогічного досвіду.

Педагогічна виставка є формою пропаганди і впровадження передового педагогічного досвіду у шкільну практику. Тематика експозицій передбачає репрезентацію досягнень педагогічного колективу у справі відродження та розбудови української національної школи, пропаганду найефективніших форм і методів навчання і виховання, показ системи роботи найкращих учителів школи, висвітлення діяльності батьківських і учнівських органів самоуправління тощо.

Важливим чинником в організації науково-методичної роботи є контролювання. Контроль забезпечує цілеспрямованість роботи вчителя й дозволяє співвідносити отримані результати з поставленими цілями, узагальнювати позитивний досвід, здійснювати регуляцію та коригування методичної діяльності педагогів. Крім того, контроль передбачає вироблення на основі аналізу науково-методичної роботи й узагальнення отриманих результатів, рекомендацій щодо її переведення на вищий якісний рівень. Глибоке і всебічне вивчення, узагальнення, об’єктивне оцінювання результатів професійної діяльності педагогів сприяє підвищенню рівня навчально-виховного процесу, баченню перспективи подальшого розвитку школи.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши основні форми науково-методичної роботи, можна дійти висновку, що в сучасній загальноосвітній школі склалася певна система науково-методичної роботи з педагогами, до складу якої входять індивідуальні, групові та масові форми, що взаємодіють, доповнюють одна одну.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем організації та здійснення науково-методичної роботи.

Література

1. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами / А. М. Єрмола. – Харків: Гімназія, 1999. – 127 с. – С. 12–14.
2. Жерносек І. П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі: [навчально-методичний посібник] / І. П. Жерносек. – К : ІЗМН, 1998. – 160 с.
3. Жерносек І. П. Удосконалення науково-методичної роботи в сучасних загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях / І. П. Жерносек. – К. : Віпол, 2001. – 204 с.
4. Методическая работа в школе: организация и управление / Под ред. Ю. К. Бабанського. – М. : Наука, 1988. – 185 с.
5. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи / Заг. ред. В. І. Пудцова. – К., 1995. – 180 с.
6. Павленко В. І. Організація навчальної та методичної роботи в сільській школі // Імідж сучасного педагога / Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2004. – № 2–3. – С. 32–36.